

Актуальність проблеми адаптації учнів 5-х класів щодо навчання в основній школі

Перехід з початкової в середню ланку школи є важливим і переломним періодом у житті кожного школяра. Практично будь-який вчитель скаже, що початок 5 класу - складний етап, і не тільки для дитини, а й для вчителів, і для батьків. Багаторічні спостереження педагогів та шкільних психологів свідчать про те, що перехід з початкової школи в середню неминує пов'язаний зі зниженням успішності, хоча б тимчасовим. Учням, які звикли до певних умов і набутих навичок початкової школи, необхідний час, щоб пристосуватися до нового темпу і стилю життя. Для п'ятикласника, що приходить у школу 1 вересня, все виявляється новим. Період адаптації до нових умов навчання, який переживають п'ятикласники на початку навчального року, багато в чому схожий з тим, який був характерний для початку навчання в першому класі. І вислів "Другий раз - у перший клас" саме про цей період.

А саме:

- різка зміна умов навчання;
- у розкладі з'явилися назви нових предметів і їх стало більше;
- і найголовніше— кожний предмет веде новий вчитель;
- різноманітність і ускладнення вимог, що пред'являються до школяра різними вчителями;
- зміна позиції «старшого» у початковій школі на «наймолодшого» в середній.

Все це є досить серйозним випробуванням для психіки школяра.

А ще важливо і те, що труднощі не обмежуються рамками навчального процесу, а пов'язані з організацією життя в школі в цілому, психологічною атмосферою в сім'ї, взаємовідносинами з однолітками тощо.

Стан дітей в цей період з педагогічної точки зору характеризується низькою організованістю, іноді недисциплінованістю; зниженням інтересу до навчання та його результатами; зниженням самооцінки; високим рівнем тривожності.

Це означає, що збільшується число дітей, що зазнають значних труднощів при навчанні та адаптації до нових умов організації навчального процесу. Для них особливо важлива правильна організація адаптаційного періоду при переході з початкової школи в середню ланку.

За результатами проведених опитувань, бесід, практичних занять за методикою гри-стратегії "6 капелюхів про адаптацію" із п'ятикласниками, можна зробити висновок про повільну, проте позитивну динаміку адаптаційного періоду. Адже ми знаємо, що адаптаційний період може тривати від місяця - і навіть і до року.

Цікавими і пізнавальними для п'ятикласників є уроки української і зарубіжної літератури, основи здоров'я тощо.

Багато зусиль і більше часу частині учнів доводиться приділяти для вивчення англійської мови, природознавства, історії, математики, української мови, зарубіжної літератури. Разом з тим зазначають, що одні учні класу на виконання домашнього завдання затрачають 1-1,5 годин, а іншим треба набагато більше часу. Ще відмічають, що при виконанні домашніх завдань батьки не всім допомагають, а деякі не виконують завдання, бо не вистачає часу тощо. За результатами виявлення рівня тривожності до шкільних предметів, то вчителі, які викладають у 5 класі отримали інформацію (індивідуально) на яких учнів звернути увагу на своїх уроках.

Щодо витягу із аналітичної довідки за результатами встановлення рівня тривожності за методикою Кондаша, то тривожності (підвищеної і високої - немає в жодного учня), проте у 4 учнів спостерігається низький рівень тривожності. І

зрозуміло, що на таких учнів теж потрібно звертати увагу, адже прихована тривожність, подібна нечутливість до неблагополуччя має, як правило, компенсаторний, захисний характер та чинить опір повноцінному формуванню особистості.

А ще важливо звертати увагу на психологічні особливості.

Все більше на перший план виступає бажання спілкуватися з однолітками, бути прийнятим та визнаним. Тому на емоційне самопочуття дитини все більше впливає те, як складаються її стосунки з товаришами. Суттєво змінюється характер самооцінки школярів цього віку (в цей перехідний період можна говорити про кризу самооцінки). Незадоволення собою поширюється і на навчальну діяльність, здавалось би, вже опановану діяльність.

В результаті виникає психологічна незахищеність перед новим етапом розвитку, незадоволення собою, взаєминами з іншими, що і теж впливає на результати навчання. Все це може стати, з одного боку, стимулом до розвитку, а може й негативно відбитися на характері, стати перешкодою для повноцінного формування особистості. Проблемним на перехідному етапі для п'ятикласників є ще і те, що замість одного вчителя приходять декілька, кожний зі своїми вимогами та підходом. Дитина губиться, хвилюється і це теж впливає на дитину.

Як може проявлятися дезадаптація? У вигляді реакції активного протесту (агресивність, негативізм у відносинах, напруженість, роздратованість); у вигляді пасивного протесту (депресія, наявність страху, відсутність інтересу до навчання, шкільного життя); у вигляді реакції тривожності (невпевненість, напруженість, нестійкий контакт з однолітками).

Період адаптації до нових правил і вимог може займати в дитини від одного місяця до цілого року. У цей час може спостерігатися і деякий спад успішності. Деякі діти в силу своїх психологічних особливостей не готові до подібної самостійності – поєднувати навчальні та організаційні сторони шкільного життя:

- вони відчують розгубленість,
- весь час плутають і забувають,
- не можуть зосередитись на навчанні.
- деякі діти настільки звикли до постійного контролю з боку дорослих, що не здатні самостійно організувати власне шкільне життя.
- уповільнюється темп їхньої діяльності;
- виконання певних видів робіт потребує більше часу;
- діти частіше відволікаються;
- можуть бути роздратованими, неуважними;
- можуть неадекватно реагувати на зауваження тощо.

Це, як наслідок, може бути причиною зниження рівня навчальних досягнень, втрати мотивації до навчання, породжувати конфліктні ситуації між однолітками та дорослими. Водночас досить часто у школярів цієї групи проявляється так зване «почуття дорослості»: діти потребують поваги та самостійності, серйозного та довірливого ставлення до них з боку дорослих, проте самі не готові ще до дорослості.

Що ж на їх погляд змінилося в їхньому житті з переходом у 5 клас ?

Труднощі шкільного життя при переході в основну школу (за результатами бесіди і за словами п'ятикласників):

- збільшення навчального навантаження;
- зміна режиму дня;
- збільшення часу на підготовку домашніх завдань;
- зміна кількості навчальних предметів, вчителів;

- відмінність вимог з боку вчителів-предметників;
- зміна стилю спілкування вчителів з дітьми.

Спостереження за учнями, спілкування з ними в цей період показує, що вони дуже розгублені, не можуть зрозуміти, як будувати стосунки з педагогами, які вимоги обов'язкові для виконання, до школяра вперше пред'являється багато вимог з боку багатьох людей. На п'ятикласника обрушується потік інформації з незрозумілими для нього словами, термінами.

Про труднощі адаптації можуть свідчити такі ознаки:

1. Втомлений, стомлений зовнішній вигляд дитини.
2. Небажання дитини ділитися своїми враженнями про проведений день.
3. Прагнення відвернути дорослого від шкільних подій, переключити увагу на інші теми.
4. Небажання виконувати домашні завдання.
5. Скарги на ті чи інші події, пов'язані зі школою.
6. Неспокійний сон.
7. Труднощі ранкового пробудження, млявість.
8. Постійні скарги на погане самопочуття.
9. Небажання іти до школи.

Успішність адаптації молодшого підлітка залежить не тільки від інтелектуальної готовності, але й від того, наскільки добре він вміє налагоджувати відносини і спілкуватися з однокласниками та педагогами, дотримуватися шкільних правил, орієнтуватися в нових ситуаціях.

Ознаки успішної адаптації:

- задоволеність дитини процесом навчання;
- дитина легко справляється з програмою;
- ступінь самостійності дитини при виконанні нею навчальних завдань (готовність вдатися до допомоги дорослого лише після спроб виконати завдання самому);
- задоволеність міжособистісними стосунками з однокласниками і вчителями тощо.

Поради батькам п'ятикласників

1. Якщо Вас щось турбує в поведінці дитини, якомога швидше зустріньтеся і обговоріть це із класним керівником.
2. Якщо в родині відбулися події, що вплинули на психологічний стан дитини, повідомте про це класного керівника. Саме зміни в сімейному житті часто пояснюють раптові зміни в поведінці дітей.
3. Цікавтеся шкільними справами, обговорюйте складні ситуації, разом шукайте вихід із проблемних ситуацій.
4. Не слід відразу ослабляти контроль за навчальною діяльністю дитини, якщо в період навчання в початковій школі вона звикла до контролю з вашого боку. Привчайте дитину до самостійності поступово: вона має сама збирати портфель, телефонувати однокласникам і дізнаватися про уроки, тощо.
5. Внутрішній світ дитини ще нестабільний, тому батькам не слід залишати своїх дітей без нагляду. Підліток дуже вразливий і легко піддається впливам як позитивним, так і негативним.

6. У батьках підлітки хочуть бачити друзів і порадників, а не диктаторів.

Рекомендації педагогам, які викладають у 5 класі

- Враховуйте труднощі адаптаційного періоду, вікові особливості п'ятикласників при виборі термінології, доборі методичних прийомів.
- Не переобтяжуйте учнів надмірними за обсягом домашніми завданнями, дотуйте їх з урахуванням рівня підготовки учня, гігієнічних вимог віку.
- Налагоджуйте емоційний контакт з класом.
- Налагоджуйте емоційний контакт з батьками школярів.
- Не використовуйте оцінку як засіб покарання учня. Оцінка досягнень повинна орієнтуватися на успіх, сприяти мотивації навчання.
- Фіксуйте позитивну динаміку в досягненнях учнів (у порівнянні вчора – сьогодні)
- Розвивайте в учнів навички самоконтролю, вміння оцінювати свою роботу й роботу команди, класу.
- Використовуйте цікаві і практичні методики в групах, парах, індивідуально.